

KINDERBOEKEN EN PADDESTOELEN

Piet Bremer

Roelingsbeek 1, 8033 BM Zwolle

P. Bremer, 2004. Children's books and mushrooms. *Coolia* 47(4): 181-183.

350 Well-illustrated children's books were checked for illustrations with mushrooms. Ten percent of the books contained illustrations, with a range of less than 1 to 41% of the illustrations showing mushrooms. 21 Species or genera were recognized, *Amanita muscaria* being most common. The majority of fruitbodies was depicted together with woods and/or trees.

De Nederlandse Mycologische Vereniging heeft een nogal afwijkende leeftijdsopbouw in vergelijking met de opbouw van de gehele Nederlandse bevolking. In het ledenbestand ontbreken baby's, dreumesen, kleuters, peuters en tieners (een uitzondering daargelaten). Maar ook pubers, twintigers en dertigers zijn slecht vertegenwoordigd. Wanneer het kroost nog in de luiers ligt is er vaak weinig vrije tijd. En weinigen beginnen, als de kinderen nog zo klein zijn, met een 'moeilijke' hobby als paddestoelen. Maar als de kinderen ouder worden en de basisschool gaan bezoeken, wordt het alweer iets makkelijker om de hobby uit te oefenen. Kinderen staan dicht bij de aarde dan volwassenen en als ze eenmaal weten wat een paddestoel is, zien ze paddestoeltjes die aan het volwassen oog ontsnappen. En de jongste jeugd is een dankbare doelgroep die geheel open staat voor het mysterie van de paddestoelen en het bos daaromheen. Als het bosbezoek niet te lang duurt kunnen ze zelfs op jonge leeftijd al mee bij het opnemen van proefvakken, als ze maar mee mogen doen met het zoeken.

Ontontkoombaar is de aandacht die kinderen van je vragen en waar ze recht op hebben. En hoewel elk kind verschillend is vermoed ik dat er veel kinderen zijn die zich graag laten voorlezen door hun ouders, overdag en in ieder geval bij het naar bed gaan. En op zich is daar niets op tegen, integendeel, ze leren er veel van. Maar stel je hebt twee kinderen die graag worden voorgelezen. Aanschaf van eigen boekjes is dan onvermijdelijk en voor je het weet wordt een rij mycologische geschriften naar elders verbannen om in de boekenkast ruimte te maken voor kinderboeken. Het aantal boekjes groeit gestaag en voordat je het weet is van de kast al meer dan een meter gevuld. En om de drie weken komen er - tijdelijk - weer nieuwe bibliotheekboekjes en -boeken in huis, die elk minstens eenmaal worden gelezen of voorgelezen. Op deze manier krijg je ook als ouder heel wat leesvoer onder ogen. Grote boeken, kleine boeken, veelal dunne boeken en vooral rijk geïllustreerde prentenboeken. Kinderen zijn tenslotte erg visueel ingesteld. En al die boeken brengen je onbedoeld weer bij je liefde voor paddestoelen, want afbeeldingen van deze vruchtlichamen zijn ook in de boekjes te vinden. En zo ontstond dan ook het idee om eens beter te letten op paddestoelen in deze kinderboeken. Randvoorwaarde was wel dat er voldoende boeken gecheckt zouden worden en dat de boekjes op verschillende eigenschappen zouden worden beoordeeld. Het ging om vragen zoals: hoe vaak zijn paddestoelen afgebeeld, welke soorten zijn afgebeeld, hebben de afbeeldingen een functie en in welk biotoop zijn ze afgebeeld?

In 35 van de 350 bekeken kinderboeken (bedoeld voor de leeftijd van ca. 0,5 tot 8 jaar) kwamen afbeeldingen van paddestoelen voor. Vaak zijn de afbeeldingen geheel onbelangrijk en versterken ze het karakter van het biotoop waarin ze afgebeeld zijn: het bos.

Maar niet alle paddestoelen worden afgebeeld in relatie tot bos of bomen. In één van de boekjes van Dick Bruna (Nijntje op school) wordt een *Vliegenzwam* op een schoolbord afgebeeld. En in een geplastificeerd boekje van dezelfde tekenaar, bedoeld voor het badgebeuren (het badderen) voor de allerjongsten in tummitub of badje, zijn met enkele pennenstreken zowel de *Champignon* als de *Vliegenzwam* herkenbaar afgebeeld.

De mate van herkenbaarheid verschilt sterk. In veel kinderboeken zijn de afbeeldingen verre van natuurgetrouw. Echt natuurgetrouwe afbeeldingen komen zelden voor, wellicht omdat dit voor de herkenning van een paddestoel als paddestoel niet nodig is. Een voorbeeld van een goede afbeelding is die van de *Gele aardappelbovist* in het boek van Jet Boeke van Dikkie Dik (de poes van Sesamstraat), überhaupt zeer mooi materiaal om met kinderen te lezen. Het goed herkenbaar zijn van een soort wil trouwens nog niet zeggen dat er niet veel variatie kan bestaan in weergave. Een mooi voorbeeld hiervan vormt de meest in kinderboeken afgebeelde soort: de *Vliegenzwam*. Afbeeldingen werden vastgesteld in 16 boeken (tabel 1). De soort kan altijd worden herkend aan de rode hoed en de witte stippen. Hoe stilistisch ook getekend, zoals eerder in het voorbeeld van Dick Bruna, de hoed met de stippen lijkt het keurmerk voor de herkenbaarheid. Een tweede belangrijke eigenschap, nl. de duidelijke, opvallende ring, ontbreekt nogal eens. De beurs is nog minder populair. De enige afbeelding met beurs die ik gezien heb was eigenlijk meer een verbrede steel zoals we die kennen van de *Botercollybia*. Maar desondanks was de *Vliegenzwam* goed te herkennen. Na de *Vliegenzwam* nemen *Amanita spec.* en *Champignon* een gedeelte tweede en derde plaats in. Uit tabel 1 blijkt dat boleten ook nog wel eens worden afgebeeld. De overige soorten komen maar weinig in kinderboekjes voor. Ze zijn soms zeer overtuigend en natuurgetrouw getekend, terwijl andere afbeeldingen meer aan de fantasie zijn ontsproten waarbij sprake is van een sterke gelijkenis met een in Nederland groeiende soort.

In de meeste boeken (90%) komen dus geen afbeeldingen van paddestoelen voor en dat zal niemand verbazen. Er zijn zoveel kinderboeken met allerlei thema's en vooral ook fantasiedieren en -verhalen; in veel boeken zou een afbeelding niet passend of zelfs ongewenst zijn. In menig kinderboek is bij de eerste pagina al in te schatten of een afbeelding van een paddestoel aanwezig kan zijn of juist niet. Boekjes waarvan de verhalen zich afspelen in de zee, op het strand, in de huiselijke sfeer, in de stad of nergens: paddestoelen worden hier niet afgebeeld.

Per boekje kan het aantal illustraties met paddestoelen sterk variëren, van minder dan 1% tot 41% procent in het boekje 'Mijn lievelingsboek' van Anita Jeram. Hier komen paddestoelen voor in 7 van de 17 illustraties, maar helaas steeds fantasiepaddestoelen. In een andere publicatie van haar, 'Konijntje, m'n kleintje', komen meer herkenbare soorten voor. Per boek met paddestoelen zijn gemiddeld twee herkenbare soorten afgebeeld. Veel boeken geven alleen de *Vliegenzwam* weer.

De Nederlandstalige boekjes met paddestoelen zijn van Nederlandse, Duitse, Britse of Zweedse auteurs/illustratoren. Ik heb nagelaten te turven van wie al die boekjes zijn die geen paddestoelen bevatten, maar die zijn ook vaak afkomstig uit genoemde landen. In sommige kinderboekjes is de natuur, ondanks alle fantasie, natuurgetrouw getekend en soorten zijn goed herkenbaar. Het gaat dan niet alleen om de paddestoelen. Ook *Argusvlinder*, *Slanke sleutelbloem* en *Witte klaverzuring* zijn dan benoembaar, zoals in de al bijna 100 jaar oude boekjes van Beatrix Potter. Of in 'Het grote boek van Pinkeltje', waar naast twee goed herkenbare soorten paddestoelen, 24 soorten hogere planten goed

herkenbaar zijn afgebeeld. Dit zijn voor natuurliefhebbers aantrekkelijke boekjes om te kopen en voor te lezen. Ze bieden de mogelijkheid zo nu en dan iets over de natuur te vertellen. De liefde opwekken voor de natuur en voor paddestoelen kan niet vroeg genoeg beginnen. Maar we moeten eerlijk zijn. Voor het gemiddelde kind, klein- of achterkleinkind zullen de natuurafbeeldingen er niet zo veel toe doen. Het draait tenslotte om het verhaal, waarnaar ze ademloos kunnen luisteren. Alleen de allerkleinsten zijn tevreden met eenvoudige boekjes met slechts afbeeldingen.

Tabel 1. In 350 kinderboeken afgebeelde herkenbare paddestoelen (soorten, geslachten). De derde kolom geeft het aantal kinderboeken met afbeeldingen van paddestoelen (n = 35).

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Aantal boeken
Vliegenzwam	<i>Amanita muscaria</i>	16
Amaniet	<i>Amanita spec.</i>	5
Champignon	<i>Agaricus spec.</i>	5
Houtzwam	<i>Polyporaceae</i>	3
Oesterzwam	<i>Pleurotus ostreatus</i>	3
Bundelzwam (?)	<i>Pholiota spec.</i>	2
Eekhoornpjesbrood	<i>Boletus edulis</i>	2
Berkenboleet	<i>Leccinum scabrum</i>	1
Boleet	<i>Boletus/Leccinum</i>	1
Bruine trechterzwam	<i>Clitocybe spec.</i>	1
Echte tonderzwam	<i>Fomes fomentarius</i>	1
Eikenbladzwammetje	<i>Collybia dryophila</i>	1
Fluweelpootje	<i>Flammulina velutipes</i>	1
Gele korstzwam	<i>Stereum hirsutum</i>	1
Geschubde inktzwam	<i>Coprinus comatus</i>	1
Gele aardappelbovist	<i>Scleroderma citrinum</i>	1
Krulzoom	<i>Paxillus involutus</i>	1
Mosklokje	<i>Galerina spec.</i>	1
Parelamaniet	<i>Amanita rubescens</i>	1
Ridderzwam	<i>Tricholoma spec.</i>	1
Weidekringzwam	<i>Marasmius oreades</i>	1
Witte trechterzwam	<i>Clitocybe spec.</i>	1
Zwerminktzwam ?	<i>Coprinus disseminatus</i>	1